

Effect van fokkerij wordt de k

Boer bepaalt leve

Een hoge levensproductie is een belangrijk handelsmerk van de Nederlandse melkveestapel. Op de NRM zullen de oude dames ongetwijfeld weer schitteren. Verhoging van de gemiddelde levensduur is echter niet gemakkelijk. Door gerichte fokkerij stijgt de genetische aanleg van de koeien snel. Het management van veehouders zal bepalen in hoeverre deze potentie wordt benut.

 tekst **Wichert Koopman**

Een spontaan applaus uit eerbied en bewondering rolde van de tribunes. De presentatie van 22 oude koeien met een levensproductie van meer dan 100.000 kilo melk maakte twee jaar geleden veel indruk op de bezoekers van de NRM. Ook dit jaar staat het onderdeel weer prominent op het programma. Een mooiere reclame voor Nederland als fokkerijland van koeien met een hoge levensproductie is niet denkbaar.

Internationaal gezien presteert onze melkveestapel inderdaad heel goed. Sinds het begin van deze eeuw steeg de gemiddelde levensproductie bij afvoer van nog geen 24.000 naar meer dan 30.000 liter melk. De laatste jaren stagneert echter de vooruitgang, zo blijkt uit de statistieken (zie kader). Alle aandacht voor levensduur van de laatste jaren ten spijt, lukt het kennelijk nog niet om de koeien langer mee te laten gaan.

Voldoende prikkels

'Levensduur verhogen is niet makkelijk', stelt Toon van Hoof, portefeuillehouder diergezondheid van de vakgroep melkveehouderij van LTO Nederland, vast. 'Toch zullen we

er de komende jaren hard aan moeten blijven werken.' In 2011 formuleerde LTO melkveehouderij in een visie op de toekomst van de sector een duidelijke doelstelling met betrekking tot levensduur. 'In 2020 is de gemiddelde leeftijd van de koeien op een bedrijf met twee jaar gestegen', staat in het rapport. 'Achteraf moeten we vaststellen dat deze doelstelling wellicht wat te ambitieus was. Maar er zijn bedrijven die laten zien dat het kan. Daar kan de sector zich aan spiegelen', aldus Van Hoof.

'Verhoging van de levensduur van de koeien is volgens ons een van de speerpunten voor de toekomst van de melkveehouderij', verklaart hij de ambitie. 'Een hogere levensduur is bedrijfseconomisch en milieutechnisch gunstig en het is voor het beeld naar de samenleving heel belangrijk dat we laten zien dat we zuinig zijn op onze koeien. Het mooie is dat al deze belangen gelijk op lopen. Ik ben er dan ook van overtuigd dat veehouders voldoende prikkels hebben om aan de slag te gaan met levensduur van hun koeien. Stimuleren via bijvoorbeeld het melkgeld is echt niet nodig.'

Dat de zorgen van de LTO-bestuurders over het beeld van de samenleving niet irreëel zijn, bleek nog recent uit een publi-



ende jaren pas echt zichtbaar

Levensduur veestapel

catie van de Dierenbescherming in haar ledenblad Dier. Daarin spreekt de belangenorganisatie haar bezorgdheid uit over de ontwikkeling van het dierwelzijn in de melkveehouderij na afschaffing van de melkquotering in 2015. 'Wij houden ons hart vast', vertelt beleidsmedewerker Bert van den Berg. 'Als de vrije markt regeert, wordt de verleiding groot om in dezelfde stal meer koeien met een hogere productie te gaan melken. En weidegang zal verder onder druk komen te staan.'

'Wij denken dat er ook een alternatief is', geeft Van den Berg aan. 'Er zijn melkveehouders die laten zien dat het heel goed mogelijk is om met wat meer geduld en aandacht voor oudere koeien een goede productie te realiseren. Een wat langere tussenkalftijd en een iets lagere jaarproductie zijn geen probleem als daar een hogere levensproductie tegenover staat. Optimaliseren van de verzorging van de veestapel zou voor veel bedrijven wel eens een veel interessantere strategie kunnen zijn dan te blijven streven naar steeds meer melk.'

Erfbetreders niet eenduidig

De dierenbescherming krijgt steun voor zijn redenering van diverse adviseurs uit de sector zelf. Zo stelt Willem van Laarhoven van adviesbureau Valacon Dairy dat de gedachtegang dat de melkproductie per ligbox na 2015 bepalend is voor het inkomen wel eens fnuikend zou kunnen zijn voor de levensduur van de koeien. De focus zou ook wat hem betreft veel meer moeten liggen op het rendement dan op de omvang van de productie.

Van Laarhoven begeleidt diverse studiegroepen van veehouders die doelbewust werken aan verhoging van de levensduur van hun melkkoeien. 'Met een gerichte aanpak is veel

mogelijk', zo is zijn ervaring. 'Heldere doelen formuleren, analyseren welke factoren beperkend zijn voor de levensduur, maatregelen nemen en controleren of de maatregelen het gewenste effect hebben gehad. Door samen met veehouders deze zogenaamde managementcyclus consequent en stap voor stap te blijven doorlopen kan de levensduur op vrijwel alle bedrijven zonder grote investeringen worden verhoogd', aldus de adviseur. In zeven jaar tijd steeg de productieve leeftijd van de afgevoerde koeien op de bedrijven van de studiegroepdeelnemers met gemiddeld 0,7 jaar. En die van de aanwezige koeien met 2,5 maand. Individuele bedrijven realiseerden een verbetering van de levensduur bij afvoer van meer dan een jaar.

Het is een geleidelijk proces en gestructureerd werken is waar het in de praktijk vaak aan ontbreekt, is Van Laarhovens ervaring. 'Daarbij komt dat zogenaamde erfbetreders niet altijd een eenduidige boodschap verkondigen', merkt hij. 'Adviseurs zijn gemakkelijk geneigd boeren kritiekloos te bevestigen in hun mening. De veehouder is immers een klant. Maar daardoor blijft wel alles bij hetzelfde.'

Gezondheid basis

De toenemende aandacht voor levensduur valt samen met steeds strengere eisen aan het gebruik van antibiotica. Schaalvergroting zorgt er daarnaast voor dat veehouders minder tijd kunnen besteden aan de verzorging van individuele koeien. Vermindering van het antibioticagebruik kan op gespannen voet komen te staan met verhoging van de levensduur, denkt Van Hoof. 'Om dieren door een moeilijke periode heen te kunnen helpen, is het belangrijk dat er voldoende diergeneesmiddelen beschikbaar blijven.'

In de studiegroepen die Van Laarhoven begeleidt, wordt al



Levensduur neemt laatste jaren niet meer toe

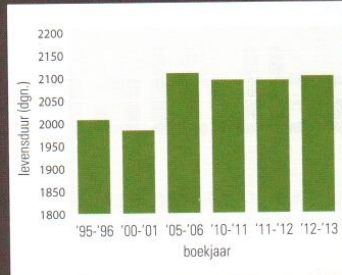
De aandacht voor levensduur vertaalt zich de afgelopen jaren nog niet in een hogere gemiddelde leeftijd van de afgevoerde melkkoeien, zo blijkt uit de statistieken van de mpr, weergegeven in figuur 1. Vergeleken met bijna twintig jaar geleden werden de koeien in het afgelopen boekjaar gemiddeld nog geen 100 dagen ouder.

De levensproductie bij afvoer van de Nederlandse melkkoeien is sinds het begin van deze eeuw wel fors gestegen van

nog geen 24.000 kilo melk naar meer dan 30.000 kilo melk.

De laatste jaren is echter ook de levensproductie niet of nauwelijks meer toegenomen. In het afgelopen boekjaar (2012-2013) kwamen de dieren gemiddeld tot 30.751 kilogram melk in hun productieve leven.

Figuur 1 – Levensduur (in dagen) van de afgevoerde melkkoeien per jaar van afvoer (bron: CRV)



sinds vier jaar gekeken naar het antibiotica-gebruik. 'Wij zien geen rechtstreeks verband tussen het aantal dierdagdoseringen en de leeftijd van de koeien', stelt de adviseur vast. 'Naarmate de veestapel gemiddeld ouder wordt, verschuift de voornaamste reden van afvoer van bijvoorbeeld uiergezondheid naar vruchtbaarheid, omdat veehouders meer aandacht gaan besteden aan het belangrijkste

probleem op hun bedrijf. Een stijging van de levensduur hoeft dan ook beslist niet samen te gaan met meer gebruik van medicijnen.'

Vermindering van de inzet van antibiotica wordt vooral gerealiseerd door minder preventief te gebruiken, met name door selectief droog te zetten. 'Dit betekent in de praktijk dat veehouders ook gestimuleerd worden meer preventief te werken

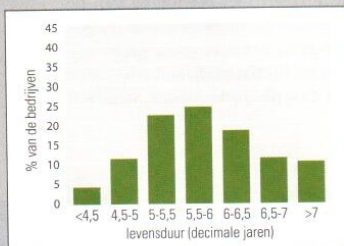
aan uiergezondheid', merkt Van Laarhoven. 'Dat heeft eerder een positief dan een negatief effect op het medicijngebruik. Een gezonde veestapel is en blijft de beste basis voor een hoge levensduur.'

Minder brandjes blussen

Deze redenering volgt ook dierenarts en adviseur Gerrit Hegen. 'We moeten minder brandjes blussen en meer integraal

Grote verschillen in levensduur tussen bedrijven

Tussen bedrijven bestaat een grote variatie in de gemiddelde levensduur van de koeien. Dit blijkt uit onderzoek van Wageningen UR dat twee jaar geleden werd uitgevoerd in opdracht van de Stichting Duurzame Zuivelketen.



Op basis van de afvoergegevens van duizenden bedrijven over de jaren 2006 tot en met 2012 berekenden de onderzoekers een gemiddelde leeftijd bij afvoer van 5,9 jaar. Het kwart van de bedrijven met de laagste levensduur komt gemiddeld niet verder dan 4,9 jaar, terwijl op een kwart van de bedrijven met de hoogste levensduur de koeien blijven lopen tot ze gemiddeld 7,1 jaar oud zijn.

Een verdere uitsplitsing van de cijfers is weergegeven in figuur 2. Op tien procent

Figuur 2 – Verdeling van melkveebedrijven over levensduurklassen op basis van bedrijfs-gemiddelden over de jaren 2006 tot en met 2012 (bron: Wageningen UR)

van de bedrijven worden de koeien gemiddeld ouder dan zeven jaar.

De onderzoekers zochten op basis van de cijfers ook naar oorzaken voor de verschillen in levensduur. Bedrijven met een hogere levensduur realiseren door de bank genomen een iets lagere gemiddelde melkproductie per koe per jaar en hebben een hogere afkalfleeftijd van de vaarzen. De tussenkalftijd op deze bedrijven is gemiddeld wat hoger en dit lijkt volgens de onderzoekers verklaard te worden doordat de veehouders op een later moment in de lactatie beginnen met insemineren. De verbanden tussen bedrijfsgemiddelden voor exterieurkenmerken en levensduur waren in dit onderzoek zeer zwak.

GOOF VAN ZANDWIJK

p.25

'Honderdtonners zijn koeien die in balans zijn met hun productie'

WIL MEULENBROEKS

p.35

'Een oude koe met lactatiewaard 80 hoeft van mij niet weg'



Figuur 3 – Werkelijk gerealiseerde levensproductie en op basis van genetische aanleg voorspelde levensproductie van Nederlandse melkkoeien (bron CRV)

werken aan een betere weerstand en minder slijtage van de dieren', stelt hij. 'Een veehouder die de basisprocessen op zijn bedrijf op orde heeft, kan zonder meer een hogere leeftijd realiseren en tegelijkertijd minder antibiotica gebruiken.' Hegen benoemt een aantal speerpunten waarvoor op veel bedrijven nog onvoldoende aandacht is. Passende voeding voor alle diergroepen die al begint bij een gezonde bodem en kwalitatief goed ruwvoer is er zo één, net als goede huisvesting en melktechniek. Ook zou er volgens hem veel meer werk moeten worden gemaakt van bedrijfshygiëne en de aanpak van weerstandsverminderende ziekten zoals ibr en bvd. Ten slotte zijn de jongvee-opfok en het management van droge koeien vaak een ondergeschoven kindje, maar wel van groot belang voor de levensduur van de veestapel. 'Verbetering van de levensduur zit vaak niet in spectaculaire veranderingen', stelt Hegen na dertig jaar ervaring. 'Je kunt als veehouder heel veel bereiken als je de basisprocessen op je melkveebedrijf optimaliseert.'

Invloed fokkerij

Management mag dan bepalend zijn voor levensduur, de koe moet het genetisch wel in zich hebben om oud te kunnen worden. 'Er zijn grote verschillen tussen

Veerkracht als voorspeller

Een hele nieuwe benadering van het begrip levensduur komt voort uit het onderzoek van Ingrid van Dixhoorn en Kees van Reenen van Wageningen UR. In het project 'Veerkracht van melkvee' zijn ze op zoek naar parameters om vroegtijdig te kunnen voorspellen of een dier een verhoogd risico loopt om ziek te worden. Dit zou onder andere kunnen worden afgeleid uit patronen in de hartslag, lichaamstemperatuur of activiteit. Kwetsbare dieren hebben minder veerkracht; hun weerstand is lager,

ze kunnen minder goed omgaan met veranderingen in hun omgeving en ze hebben een kortere levensduur. 'Ons onderzoek is nu nog heel fundamenteel' legt Van Dixhoorn uit. 'We ontwikkelen een maat voor veerkracht die gebruikt kan worden om kennis te verzamelen over maatregelen in het management om de levensduur van koeien te vergroten. Anderzijds zouden verschillen in veerkracht tussen dieren een genetische achtergrond kunnen hebben. Als dat zo is, kunnen we er in de toekomst ook op fokken.'

stieren in fokwaarden voor levensduur', stelt professor Roel Veerkamp vast. 'Dit betekent dat met fokkerij veel bereikt kan worden. De techniek van genomische selectie helpt ons om al op jonge leeftijd fokwaarden te berekenen met een redelijke betrouwbaarheid. De genetische vooruitgang voor levensduur kan daardoor nog verder worden versneld.'

'Het gaat in de fokkerij voor een veehouder niet om gemiddelden, maar om het fokken van een koe die past op het bedrijf', vindt Willem van Laarhoven. Voor de ene veehouder zijn heel andere aspecten van belang dan voor de andere. Toch hanteert vrijwel geen enkele veehouder een bedrijfsspecifiek fokdoel en loopt iedereen in de praktijk achter dezelfde stieren aan.

'Selecteren op een fokwaarde voor levensduur is in mijn ogen minder zinvol omdat dit een veel te algemeen getal is', stelt Van Laarhoven. 'De spreiding in levensduur van dochters van dezelfde stier op verschillende bedrijven is groot, omdat de omstandigheden op de bedrijven heel verschillend zijn.'

Ook in de fokkerij draait het er volgens de adviseur om dat veehouders afhankelijk

van de beperkingen op hun bedrijf eigen doelen concreet formuleren en daar consequent naar handelen. 'Alleen dan kan fokkerij werkelijk een bijdrage leveren aan verhoging van de levensduur', zo stelt hij vast.

Levensduur vraagt lange adem

'Fokken op levensduur vergt een lange adem', benadrukt Roel Veerkamp. 'We selecteren pas een aantal jaren op levensduur, maar we zien nu al dat de genetische aanleg van de Nederlandse veestapel nu snel stijgt. Het effect daarvan op de levensproductie gaan we pas zien als de dochters van de betere levensduurstieren afgevoerd gaan worden.'

In figuur 3 is de gerealiseerde levensproductie vergeleken met de voorspelde levensproductie op basis van de genetische aanleg van de Nederlandse veestapel. De werkelijke levensproductie volgt de lijn van de voorspelling tot nu toe erg goed. Op basis van deze voorspelling lijkt de stagnatie in de vooruitgang in levensproductie van tijdelijk aard.

De komende tien jaar zou nog wel eens een forse stijging in het verschiet kunnen liggen. |

CATHARINUS DEINUM

p.43

'Bepalen van het optimale afvoermoment blijft complex'

BERT LUTTIKHEDDE

p.73

'Zonder productie in de genen, is een hoge levensproductie lastig'